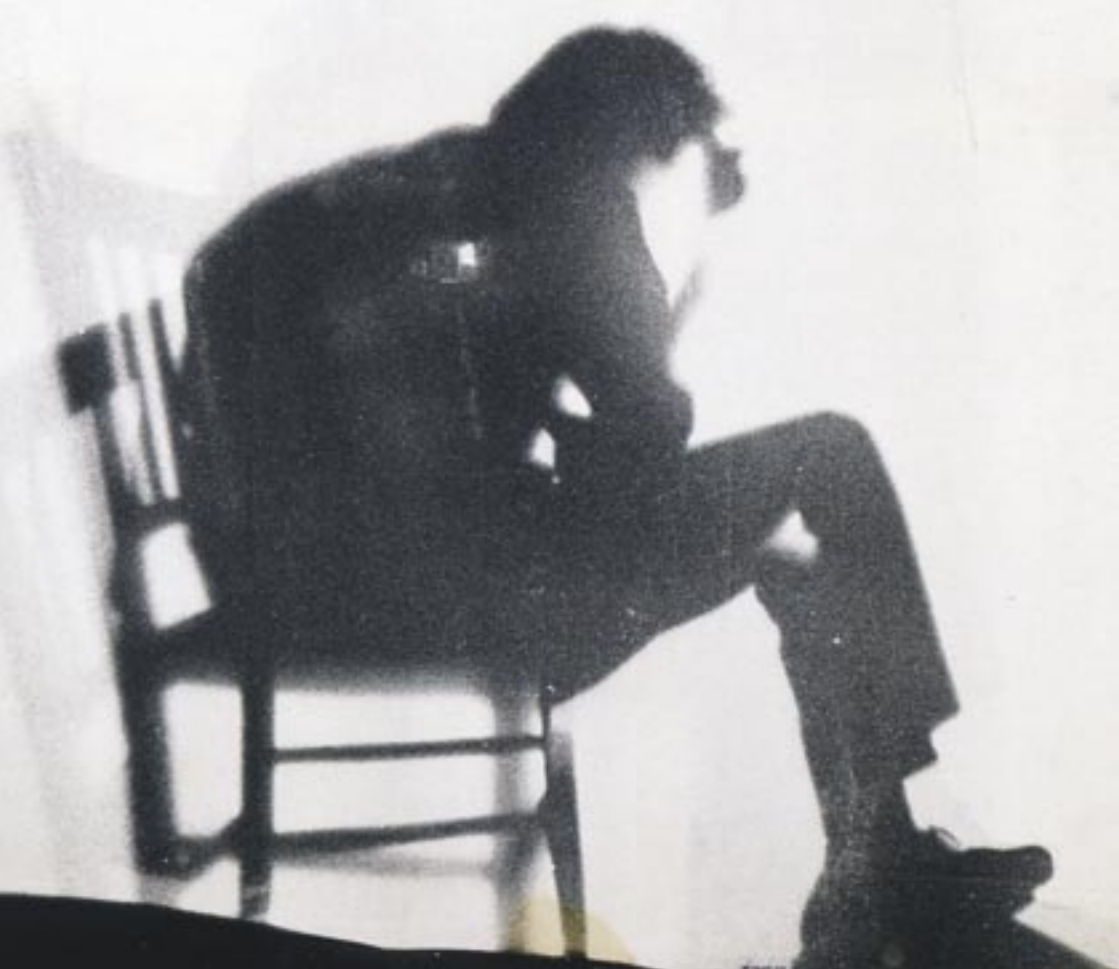

Νίκος Κεσσανλής

Από την ύλη στην εικόνα

ΕΜΕΤ

ΕΘΝΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΣΕ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΟ ΔΗΜΟ ΕΛΕΥΣΙΝΑΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΑΙ ΤΟ ΛΥΚΕΙΟ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΕΘΝΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΤΕΧΝΗΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΑΙ ΤΟ ΛΥΚΕΙΟ

Το έντυπο αυτό δημιουργήθηκε με αφορμή την έκθεση

Νίκος Κεσσανλής Από την ύλη στην εικόνα

που παρουσιάστηκε στη Δημοτική Πινακοθήκη Ελευσίδας «Λ. Κανελλόπουλος» σε συνεργασία με το Δήμο Ελευσίδας από 5 Οκτωβρίου έως 16 Νοεμβρίου 2007

Οργάνωση Εκπαιδευτικού Προγράμματος:
Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης
Επιμέλεια-Υλοποίηση: Μαρίνα Τσέκου
Σχεδιασμός εντύπου: futura
Εκτύπωση: futura

ISBN: 978-960-8349-21-6

© ΕΜΣΤ 2007
Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης
Αμβρ. Φραντζή 14, 117 43, Αθήνα
Τηλ. 210 9242111-2, Φαξ 210 9245200
E-mail eduprograms2@emst.gr
www.emst.gr
<http://fixit-emst.blogspot.com>

Ο **Νίκος Κεσσανλής** γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη το 1930. Αφού αποφοίτησε από την Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών της Αθήνας, συνέχισε τις σπουδές του στη Ρώμη και ύστερα από πέντε χρόνια εγκαταστάθηκε στο Παρίσι. Κατά τα χρόνια της παραμονής του στο εξωτερικό είχε την ευκαιρία να γνωρίσει τον τρόπο με τον οποίο δούλευαν οι καλλιτέχνες εκεί και να προσεγγίσει τους προβληματισμούς των νέων τάσεων και κινημάτων, όπως η άμορφη τέχνη και ο αφηρημένος εξπρεσιονισμός. Πολύ σύντομα συνδέθηκε με καλλιτεχνικές ομάδες που, αμφισβητώντας την παραδοσιακή ζωγραφική, αναζητούσαν νέους τρόπους και νέα μέσα έκφρασης. Πήρε μέρος σε πολλές σημαντικές εκθέσεις στην Ελλάδα και το εξωτερικό, και κέρδισε διεθνή βραβεία και διακρίσεις. Το 1982 εκλέχτηκε καθηγητής στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών της Αθήνας, ενώ το διάστημα 1991-1995 υπήρξε πρύτανης της Σχολής με όραμα την ανανέωσή της. Ο θάνατός του το 2004 έβαλε τέλος στις αναζητήσεις του.

Νίκος Κεσσανλής. Από την ύλη στην εικόνα

είναι ο τίτλος της έκθεσης του Εθνικού Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης, η οποία παρουσιάζει τη δημιουργική πορεία του Ν. Κεσσανλή κατά τις δεκαετίες 1960-1990. *Υλη* και *εικόνα*, οι δύο λέξεις από τον τίτλο της έκθεσης, συνδέονται άμεσα με την εικαστική δημιουργία: κάθε καλλιτέχνης επιλέγει κάποια **υλικά** με τα οποία θα εργαστεί για να δημιουργήσει το έργο του. Η δημιουργική διαδικασία μπορεί να προϋποθέτει την έμπνευση και το ταλέντο του καλλιτέχνη, στοιχεία τα οποία συνήθως θαυμάζουμε σε ένα έργο που μας αρέσει, αλλά από μόνα τους δεν αρκούν. Απαραίτητη είναι η σωματική εμπλοκή του καλλιτέχνη, **η χειρονομία** μέσω της οποίας η ύλη θα πάρει μορφή, θα γίνει **εικόνα**.

Ποια υλικά επιλέγει ο Ν. Κεσσανλής και ποια η σχέση τους με τις εικόνες που δημιουργεί; Ποια αξία έχει η χειρονομία στο έργο του; Πώς τα καλλιτεχνικά κινήματα με τα οποία ήρθε σε επαφή κατά την παραμονή του στη Ρώμη και το Παρίσι επηρέασαν την πορεία του ως καλλιτέχνη; Πώς συνδέεται το έργο του με τη σύγχρονή του πολιτισμική, κοινωνική και πολιτική πραγματικότητα; Τα παραπάνω ερωτήματα είναι μερικά από αυτά που θα μας απασχολήσουν κατά την περιήγησή μας στην έκθεση.

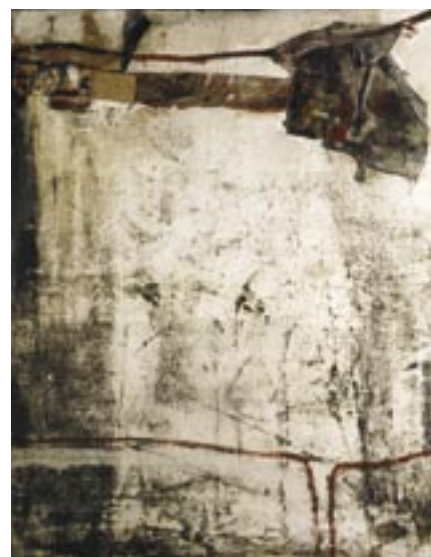
Τοίχοι

Κατά τα χρόνια παραμονής του στη Ρώμη (1955-1960), ο Ν. Κεσσανλής γνώρισε καλλιτεχνικές τάσεις και τρόπους έκφρασης που, ενώ στην υπόλοιπη Ευρώπη είχαν επικρατήσει ήδη, παρέμεναν άγνωστα στους αποφοίτους της Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών της Αθήνας. Η *Αμορφη Τέχνη (art informel)*, η απελευθέρωση της ζωγραφικής από την αναπαράσταση του ορατού κόσμου μέσω της μίμησής του και η έμφαση στη διαδικασία δημιουργίας του έργου, κέρδισε το ενδιαφέρον του Έλληνα καλλιτέχνη. Εγκαταλείποντας την παραδοσιακή ζωγραφική που είχε διδαχτεί ως φοιτητής, άρχισε να πειραματίζεται με νέους τρόπους δημιουργίας εικόνων, απαλλαγμένων από αναγνωρίσιμες μορφές. Χειρίζεται **υλικά** διαφορετικά από αυτά της παραδοσιακής ζωγραφικής: εκτός από το χρώμα, ενσωματώνει στα τελάρα του χαρτιά από εφημερίδες, κομμάτια υφάσματος και άλλα υλικά από την καθημερινή μας ζωή. Τα υλικά αυτά δίνουν τη δυνατότητα στο ζωγράφο να κάνει εμφανή τον τρόπο με τον οποίο δούλεψε, να αφήσει τα ίχνη της χειρονομίας του κατά τη δημιουργική διαδικασία.

- Παρατηρήστε τη σειρά έργων με τον τίτλο Τοίχος. Αν σας ζητούσαν να περιγράψετε αυτά τα έργα θα μπορούσατε να μιλήσετε περισσότερο για το **τι** απεικονίζουν ή για το **πώς** έχουν δημιουργηθεί;
- Μπορείτε να περιγράψετε τον τρόπο με τον οποίο ο Κεσσανλής χειρίστηκε τα υλικά του όταν δημιουργούσε τους Τοίχους του;
- Πατί πιστεύετε ότι έδωσε στα έργα του αυτό τον τίτλο; Σκεφτείτε τι κοινό μπορεί να έχουν τα έργα αυτά με έναν παλιό τοίχο.
- Ποια στοιχεία αυτών των έργων απαντούν και σε έναν πίνακα της παραδοσιακής ζωγραφικής;

Τοίχος, 1961

Τοίχος, 1960

Τοίχος, 1960

Χειρονομίες

Κι ενώ στους Τοίχους διατηρείται ο μουσαμάς και το τελάρο –η ζωγραφική επιφάνεια και το πλαίσιο που συναντάμε στους παραδοσιακούς πίνακες–, τα έργα της σειράς με τον τίτλο Χειρονομία αποσπώνται από την επίπεδη επιφάνεια, κατακτούν την τρίτη διάσταση και απελευθερώνονται στο χώρο. Τα εύκαμπτα υλικά (χαρτί και πανί) που συνθέτουν τους Τοίχους, τώρα εμβαπτίζονται στο γύψο ο οποίος, όταν στεγνώσει, στερεοποιεί το τσαλάκωμα και κάθε χειρονομία του καλλιτέχνη. Είναι η περίοδος κατά την οποία ο Ν. Κεσσανλής συνδέεται με το κίνημα του **Νέου Ρεαλισμού (Nouveau Réalisme)** που δημιουργήθηκε στη Γαλλία τη δεκαετία του 1960. Οι Νέοι Ρεαλιστές στρέφονται προς κάθε είδους υλικά και έτοιμα αντικείμενα (ready-made) που προέρχονται από την καθημερινή ζωή και ασκούν κριτική στη σύγχρονη κοινωνία της μαζικής παραγωγής και κατανάλωσης, της διαφήμισης και του θεάματος.

- Εκτός από το χαρτί και το πανί, ποια άλλα «μη καλλιτεχνικά» υλικά προσθέτει ο Κεσσανλής στις Χειρονομίες του;
- Πού συναντάμε συνήθως υλικά όπως το σίδερο, τα μεταλλικά πλέγματα, οι σάκοι από γύψο;
- Τι αίσθηση σας προκαλούν οι Χειρονομίες; Εκτός από εικόνες του αστικού και του βιομηχανικού τοπίου, σας μεταδίδουν την αίσθηση της έντασης και του γρήγορου ρυθμού των μεγαλουπόλεων;
- Οι Χειρονομίες θα λέγατε ότι είναι έργα γλυπτικής ή ζωγραφικής;
- Πιστεύετε ότι έργα σαν τις Χειρονομίες αλλάζουν τον τρόπο με τον οποίο «βλέπουμε» τις καθημερινές εικόνες του αστικού περιβάλλοντος (π.χ., μια ανεγειρόμενη οικοδομή ή τους φθαρμένους τοίχους ενός παλιού σπιτιού);

Πεπεσμένο βαμβάκι, 1961

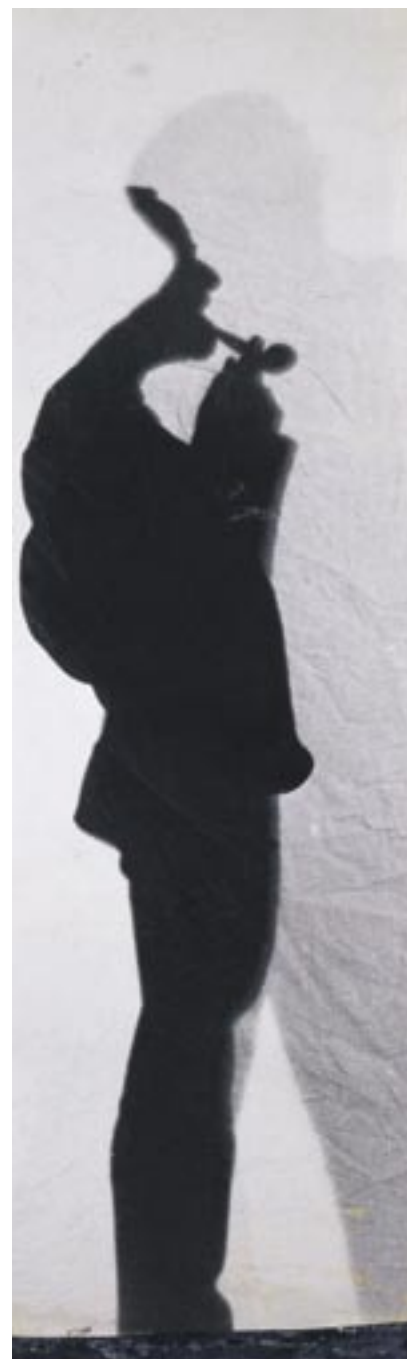

Σακί, 1961

Φαντασμαγορίες της ταυτότητας

Η φωτογραφία και οι τεχνικές αναπαραγωγής της εικόνας προσείλκυσαν το ενδιαφέρον των καλλιτεχνικών πρωτοποριών τα χρόνια του 1960. Ο όρος **Mec Art (Μηχανική Τέχνη)** αναφέρεται σε μια ομάδα καλλιτεχνών, οι οποίοι επεξεργάζονταν με μηχανικούς τρόπους φωτογραφίες για να δημιουργήσουν νέες εικόνες. Ο Νίκος –όπως υπογράφει τα έργα του– υπήρξε ιδρυτικό μέλος της ομάδας. Πειραματιζόμενος με φωτογραφικές τεχνικές, δημιουργεί μια σειρά έργων με τον τίτλο Φαντασμαγορίες: πίσω από ένα λευκό πανί, φίλοι του καλλιτέχνη κινούνται ελεύθερα ενώ φωτίζονται από προβολείς. Καθώς οι φιγούρες κινούνται, ο καλλιτέχνης αλλάζει την ένταση και τη θέση των προβολέων και φωτογραφίζει τις διαδοχικές φάσεις των κινήσεων και των χειρονομιών. Στη συνέχεια προβάλλει και τυπώνει σε μεγέθυνση τα φωτογραφικά του κλισέ σε ευαισθητοποιημένο πανί.

- Ποιες διαφορές μπορείτε να αναφέρετε ανάμεσα σε μια φωτογραφία και τις Φαντασμαγορίες του Κεσσανλή;
- Παρατηρήστε ότι οι εικονιζόμενες φιγούρες παρουσιάζονται ασαφείς, σαν σκιές σε αέναη κίνηση, που, χωρίς καθαρό περίγραμμα, «διαλύονται» στο χώρο. Πιστεύετε ότι με αυτό τον τρόπο ο καλλιτέχνης υπαινίσσεται τον προβληματισμό του για τη φύση της ανθρώπινης ύπαρξης;
- Ποια γνωστή μας μορφή λαϊκής τέχνης θυμίζει η χρήση του φωτισμού και του λευκού πανιού πάνω στο οποίο προβάλλονται φιγούρες σε σκιές;
- Ίσως έχετε παρατηρήσει ότι στο σταθμό Ομόνοια του Μετρό υπάρχει μια Φαντασμαγορία του Κεσσανλή. Θεωρείται ότι είναι επιτυχημένη η επιλογή της συγκεκριμένης θέσης μέσα στην πόλη για ένα τέτοιο έργο; Δικαιολογήστε την απάντησή σας.
- Ποια η γνώμη σας για την παρουσία έργων τέχνης σε δημόσιους χώρους;

Ο ζωγράφος Guitet, 1965

Φιγούρα, 1965

Restany, 1965

Αναμορφώσεις

Ήδη με τις Φαντασμαγορίες ο Ν. Κεσσανλής εγκαταλείπει –προσωρινά– το συνδυασμό ύλης και χειρονομίας και καταπιάνεται με **άυλες** τεχνικές παραγωγής εικόνων, όπως είναι η φωτογραφία. Διευρύνοντας τους καλλιτεχνικούς πειραματισμούς του πάνω στις δυνατότητες επέμβασης στη φωτογραφική εικόνα, αξιοποιεί τεχνικές φωτογράφησης (όπως η πλάγια μετατόπιση της κεντρικής εστίας του φακού κατά τη διάρκεια της φωτογράφησης) και επεμβαίνει στη φάση της εκτύπωσης των φωτογραφιών πάνω στο ευαισθητοποιημένο πανί έτσι ώστε το εικονιζόμενο θέμα να παραμορφώνεται ή να αναμορφώνεται, με έναν συγκεκριμένο τρόπο. Ο θεατής, για να ανασυνθέσει την εικόνα, θα πρέπει να τη δει από ένα μόνο σημείο, το οποίο καλείται να ανακαλύψει μετακινούμενος στο χώρο. Έτσι ο θεατής δεν παρατηρεί παθητικά αλλά συμμετέχει ενεργά στην αποκατάσταση και ερμηνεία της εικόνας.

- Πώς κρίνετε τη χρήση των μέσων της σύγχρονης τεχνολογίας (εδώ της φωτογραφικής μηχανής) για τη δημιουργία έργων τέχνης;
- «Η εξάρτηση αποκλειστικά από μια μηχανή περιορίζει τις καλλιτεχνικές μου δυνατότητες». «...θα μπορούσα να χρησιμοποιήσω τη φωτογραφική μηχανή όπως το πινέλο». Σχολιάστε τις παραπάνω φράσεις του Κεσσανλή, λαμβάνοντας υπόψη τον τρόπο με τον οποίο χειρίστηκε τη μηχανή τόσο στις Φαντασμαγορίες όσο και στις Αναμορφώσεις.
- Ποια η γνώμη σας σχετικά με τη δυνατότητα αναπαραγωγής των έργων τέχνης, που παρέχουν τα σύγχρονα μέσα; Συζητήστε τα θετικά και τα αρνητικά στοιχεία που επιφέρει η απώλεια της μοναδικότητας ενός έργου τέχνης.

Ο J.M. Sanejouand, 1966

Μεταδομές

Στις Αναμορφώσεις παρακολουθήσαμε την επέμβαση του καλλιτέχνη στη δομή της εικόνας με μηχανικούς τρόπους. Στις Μεταδομές ο Κεσσανλής χρησιμοποιεί φωτογραφικές αναπαραγωγές έργων σημαντικών καλλιτεχνών από την ιστορία της τέχνης, όπως του Ντύρερ, του Ρέμπραντ, του Μιρό κ.ά., πάνω στις οποίες επεμβαίνει αυτή τη φορά με τη χειρονομία του, αλλοιώνοντας την εικόνα. Έτσι σε αυτή τη σειρά έργων συνδυάζονται οι δύο τεχνικές που μέχρι τώρα συναντήσαμε στο έργο του Κεσσανλή: ο **άυλος** τρόπος παραγωγής εικόνων και η **χειρονομία**. Με ξυσίματα, καψίματα και επιζωγραφήσεις, η χειρονομία του καλλιτέχνη επεμβαίνει καταστροφικά στη δομή της αρχικής εικόνας για να δημιουργήσει μια νέα εικόνα.

- Τι νόημα μπορείτε να δώσετε στην οικειοποίηση της ζωγραφικής του παρελθόντος με τις ταυτόχρονες επεμβάσεις του καλλιτέχνη για τη δημιουργία ενός νέου έργου;
- Διατυπώστε τις απόψεις σας γι' αυτόν το διάλογο του καλλιτέχνη με την τέχνη του παρελθόντος;
- Μπορούν, κατά τη γνώμη σας, οι Μεταδομές να αποτελούν σχόλιο για τις τεχνικές αναπαραγωγής έργων τέχνης και την απώλεια της μοναδικότητάς τους;

Μεταδομή, 1971

Τσιμέντα

Το 1996 δημιουργεί τα Τσιμέντα, μια σειρά έργων που αποτελούν σύνθεση όλων των προηγούμενων αναζητήσεών του: φωτογραφίες που έχει ξαναχρησιμοποιήσει σε παλιότερες σειρές έργων επανεκτυπώνονται αυτή τη φορά σε πραγματικούς τσιμεντένιους τοίχους. Έτσι εδώ το **άυλο** στοιχείο της φωτογραφίας συναντά την τραχιά και βαριά **ύλη**.

- Το έργο του Κεσσανλή κινείται στο πλαίσιο ενός διαρκούς διαλόγου, ανανέωσης και επανεφεύρεσης τόσο της προσωπικής του εμπειρίας, μνήμης και πλαστικής γλώσσας όσο και της ιστορίας της τέχνης και του συγχρόνου του πολιτισμικού περιβάλλοντος. Σχολιάστε την παραπάνω πρόταση.

Χρ. Ρωμανού, 1996

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΕΘΝΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΑΙ ΤΟ ΛΥΚΕΙΟ

Εθνικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης

Αμβρ. Φραντζή 14, 117 43, Αθήνα

Τηλ. 210 9242111-2, Φαξ 210 9245200

E-mail eduprograms2@emst.gr

www.emst.gr

<http://fixit-emst.blogspot.com>

ISBN: 978-960-8349-21-6